

PRZESTRZEGAĆ SIĘ (70) *vb impf*

się (61), się (9).

Pierwsze e oraz a jasne, drugie e pochylone.

inf przestrzegać się (26). ◇ *praes 1 sg* przestrzegam się (1). ◇ *3 sg* przestrzega się (6). ◇ *1 pl* przestrzegamy się (2). ◇ *3 pl* przestrzegają się (1). ◇ *praet 1 sg m* -em się przestrzegam (1). ◇ *3 sg m* przestrzegam (2). *f* przestrzegała się (1). ◇ *3 pl m pers* przestrzegali się (1). ◇ *fut 3 sg m* będzie się przestrzegam (3), przestrzegać się będzie (2); będzie się przestrzegam *BibRadz, RejPos*; będzie się przestrzegam : przestrzegać się będzie *RejZwierc* (1:2). ◇ *1 pl m pers* przestrzegać się będziemy (1). ◇ *imp 2 sg* przestrzegaj się (2). ◇ *2 pl* przestrzegajcie się (1). ◇ *con 2 sg m* byś się przestrzegam (3). ◇ *3 sg m* by się przestrzegam (3). *f* by się przestrzegała (1). [*n* by się przestrzegało (1) *cf* PRZESTRZEGAĆ *con impers.*] ◇ *1 pl m pers* bychmy się przestrzegali (4), byśmy się przestrzegali (1); bychmy *LubPs, RejZwierc*; bychmy : byśmy *RejPos* (2:1). ◇ *3 pl m pers* by się przestrzegali (5). ◇ *part praes act* przestrzegając się (3).

Sł stp, Cn brak, Linde XVI w.

1. *Mieć się na baczności, być ostrożnym; praecavere Calep* (5) : A toć ią przyczyny przecz ię Pan rozmawiał z zwolenniki o tey męce swoiey/ y przecz był zakrył to niedowiarstwo ich y to nierozumienie ich/ abyś ię też thy przetrzegał á miał ię ná pieczy/ á nie dał ię nic wvodzić fwiātu temu/ áni i prawam iego *RejPos* 67v, 52; *Calep* 829a.

przestrzegać się kogo (1): [Chroń ię nieprzyacioł twoich/ á przetrzegay ię przyacioł twoich. *BibRadz Eccli* 6/13 (*Linde*)]. *Cf* »przestrzegać się siebie«.

Zwroty: »pilnie się przestrzegać« (1): A ták moy miły brácie miey to ná baczności/ Byś ię pilnie przetrzegał w tákiey omylności. Bo wierz mi ze itá ieden/ kto ię ich [czartów] vchroni/ Aż go zá iego wiara Pan mocą obroni. *RejWiz* 170.

»przestrzegać się siebie« = *ukrywać coś przed sobą nawzajem* (1): Obu [starych] miłość opętála/ y niebączna i prawá. Więć ię obá w i polnym żalu iebie przetrzegaia/ A zápalczywości swoiey odkryć ię frumáią. *KochZuz* A2v.

2. *Obawiać się [w tym: kogo, czego* (9)] (10) : *RejWiz* 171; *WDowá* młoda gdy rychło iákoś zá mąż chciała/ Iedno iż ię przymówek ludzkich przetrzegała. *RejFig* Eev; A nalepiey go [*dziecko*] domá do czáfu pochować/ bo wždy y rodziczow y precepthorá potrołze ię przetrzegać będzie *RejZwierc* 7v; y przetrzegaiać się czego P. Canclerz perswadował. Panu Baltazarowi iego Bratu aby złudem kuniemu [*staroście sniatyńskiemu*] iachał. *ActReg* 65; [Lecz Bog wśzech ludzi fercá widzi/ y o káždego doległości dobrze wie: [...] Nie przetrzega ię też nikogo/ áni ię zámyka/ gdyż iest nieśmiertelny *BudUrząd* 32; *Zbiżek* *Bifkup* *Krakówki* ná ten czás nie był/ bo ię go [*Spytka z Melsztyna*] przetrzegał/ gdyż nań nawiętżą miał waśń/ bo go kłął. *BielKron* 1597 354 (*Linde*), 96].

przestrzegać się o co (1): Oznamuyemy [...] yz przifchedfchi do nas Wielmozny *Mikolai Wolki* [...], profil nas abif my mu dozwolily do vrodzonego *Bernatha Prethwicza* iachacz. rannego. y przetrzelonego [...] ku opitanyv thego tho prethficza. [...] A tho przetrzegaiaćz sye o i myercz tego *Prethwicza*. *MetrKor* 61/223.

W charakterystycznych połączeniach: przestrzegać się krzywd, preceptora, przymówek ludzkich, rodziców, świeckich przypadłości, trudności, ucisków, upadku przysłego; przestrzegać się o śmierć; mało się przestrzegać.

W połączeniu szeregowym (1): Acz rozne á rozne fráfunki ná ten czás muřą ruřać káżdego/ bowiem ieden fie fráfue iř mu mále dzyatki zořtáną w řiroctwie w domu iego/ drugi fie boi vpadku w gořpodárřtwie řwoim/ drugi fie przeřtrzega krzywd/ vćiřkow/ á trudności iákich od řwiátá tego. *RejPos* Ooo3.

Zwrot: »niebezpieczeństwa przestrzegać się« (1): a wybawiřły nas racz łaskawie kazac doprowadzic nas do oney ziemie w ktorey iuř zadnego nie beřpieczeńřwa przeřtrzegać fie nietrzeba. *RejPs* 56v.

Szereg: »bać się (a. obawiać się) a (i) przestrzegać się« (2): ktory [*Herod*] ácz był pogánin/ ále wřdy gdy řłyřzał o řprávach y o náukach tego to řwiętego człowieká [*Jana Chrzcziciela*]/ tedy piřze Ewányeliřtá/ iř fie go bař/ á przeřtrzegał fie go we złych řprávach řwoich/ wiedzac go być człowiekiem řwięty. *RejPos* 320; Bogći prawđziwy nie ieř iáko człowiek/ ktoryby řię miał odmieniác y nie czynić te⁸⁰ co kiedy wyrzekł vřty řwymi. Nie ieř teř bez mocy/ žeby mu řię kogo obáwiác y przeřtrzegać trzebá *CzechEp* 204. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przen (1) : Acz fie znaydą co przedię będą dawać řznupki. Ale wierna myřl závřdy ieř tey beřpieczności/ Ze fie málo przeřtrzega řwieckich przypádłości. *RejWiz* Cc3.

3. *Wystrzegać się, unikać; caveri PolAnt [w tym: kogo, czego (37)] (39) :* Day vřtam mym by wymyřłow ludzkich nye mowiły/ Ale áby řłow řwiętych twych závřdy pilne były/ Bocyem fie závřdy przeřtrzegał złego káżdey drogi *LubPs* D3v, V6 *marg*; Bo Pan s řwoiey dobroći nikogo nie řádzi/ Ař řam kto dobrowolnie od niego zábłádzi. Gdyř dař rozum y duřę w zacney rořtropności/ Aby fie przeřtrzegála márných wřzetećności. *RejWiz* 169v; PRzitym tego ktory ieř mdłym w wierze/ przyumycie (*marg*) To ieř/ przyłaczayćie ku řobie nierzkąc ábyćie dla ledá przyczynki mieli řię przeřtrzegać towarřyřtwá iego. (-) *BibRadz Rom* 14/1; A ielli mię od niego [*przyjaciela*] podka co złego/ ktokolwiek o tym vřłyřzy będzie řię go przeřtrzegał [*cavebit ab illo*]. *BibRadz Eccli* 22/30, *Deut* 18 *arg*; A iřby wiedzili á vćyli fie iáko fie máią przeřtrzegać rzeczy tych przifřlych y káżdego niebeřpieczeńřtwá ich *RejAp* AA7v, BB8; *RejPos* 129v, 186v [2 r.], 302, 322v; áby vřtávicznie wędrował po głowie á po rozmyřle řwoim/ á rozřádku řobye w niey powoli rozmyřlne czynił y rozmierzał/ ták iř czo ma być řłuřnie pogániono áby pogánić vmiál á thego fie przeřtrzegał. *RejZwierc* 21; á kto závřdy myřli weřoley á beřpieczney/ ten závřdy moře rzec iř błogořłáwionego á wolnego řywotá vřywa/ gdy fie ktemu ieřczce będzie przeřtrzegał wřzetećnych bieřiad á řwovolnych ludzi/ tylko iř będzie řywotá řwego vřywał z vćiwemi/ s pomiernemi/ á cnotą á rozumem ozdobionemi ludźmi. *RejZwierc* 74, A6, A6v [2 r.], 12v, 57, 68v (11); Tego we dnie y w nocy, ábyř řię przeřtrzegał [!] [*errata zmienia: wyřtrzegał*] Przykázuięć *CiekPotr* 19; Toć řą Charybdes, to Scylle domowe/ Y Polřkie Syřtes y řzkopuły owe Co řię ich trzebá/ vchodząc przygodzie/ Przeřtrzegać w wodzie. *KlonFlis* F3.

cum inf (2): Ale řnadř nie dla nich Ewányeliřtá řwięty zořtáwił ty tho řłowká w piřmie řwoim/ iř go pytáli kuřzac go/ iedno dla nas nieboraczřkow ná potym: ábyřmy fie przeřtrzegáli kuřić Pána

Bogá łwoiego. *RejPos* 230; iż obacziwłszy go w tym vpornego á niedbáłego może łie przełtrzedz/ áby mu nie dał nicz ná łobie wyłudzić/ á od prawdy łie vwieść/ y towarzyłtwa z nim mieć iuż łie też przełtrzegáć będzie. *RejZwierc* 83.

Ze zdaniem dopełnieniowym [zawsze z zapowiednikiem: tego; zaimek względný (2), żeby (1)] (3): áby oni niebożáthká vznawłszy á obaczywłszy łprofnóść grzechu thego á tey márney łpráwy/ przełthrzegáli łie ná potym tego/ co łełt przykrego á przemierzłego przed Máyełtatem łwiętyem łiego *RejPos* 200; *RejZwierc* [283]; BYwáią też w Stáwięch áłbo w Sádzáwkách Póniki/ którými Wodá z Stáwu ginie/ ták/ że łey nigdy nie przybierze [...]. A ták tu o tym nápiłzę kródko iákobył łye tego miał przełtrzegáć/ żebył Póników w Stáwięch áłbo w Sádzáwkách miewáł. *Strum* O.

W charakterystycznych połączeniach: przestrzegać się bluźnirzow, grzechow, łakomstwa (2), marnych (złóściwych) spraw (2), marnych wszeteczności, postaw a obłeśnych sprawek białyhgłow, pychy (2), rzeczy przyszłych i niebezpieczeństwa ich, rzeczy szkodliwych a niepoczciwych, stolice ludzi obłudnych, swowolnych ludzi, towarzystwa [czyjego] (2), wad a przymiotow przyrodzenia człowieczeństwa, wszeteczeństwa, wszetecznych biesiad, (omylnych a fałszywych) wymysłow i nauk łwiata (2), złego, zwyczajow pogańskich; łłusznie się przestrzegać; przestrzegać się na potym (3).

W połączeniu szeregowym (1): Ale tá ich łławá bárzo łmierdzáca łełt/ á práwie łedno pocźciwym łudzyom ná przykłáđ zołtháwiona/ áby łie onemi márnemi łpráwými łch brzydzili á zá nie łie włtydáli/ á łilnie łie tákich márných łpráw łch przełtrzegáli/ ktore ony włzemu łwiátu ohydził/ ofłzkarádził/ y w złej łławie zołtáwił. *RejZwierc* 23.

Zwrot: »łilnie się przestrzegać« (5): A iż záwždy zá nic ma człeká złóściwego/ A łilnye łie przełtrzega towarzyłtwa yego *LubPs* D2v, B; ANo y pogáńłcj krolowie nie máiąc nic łedno cnotę przed oczýmá/ tedy łie tego włzeteczeńłtwa záwždy łilnie przełtrzegáli. *RejZwierc* 47, 23, 56v.

Szeregi: »karać się i przestrzegać się« (1): iż [*Platon*] bárzo rad pátrzał ná ty łwowlne á włzeteczne krotofile á łpráwy łudzkie/ to łie łm włmiawłszy á nádziwowawłszy záłię to powoli diłcipułum przyłzedłszy rozwaźał iáko to łá rzeczy zelzywe á łprołne/ á pocźciwemu nieprzyłtoyne/ áby łie ł tego karáli/ á ná potym łie tego przełtrzegáli. *RejZwierc* 17.

»przełtrzegać się a omiáć« (1): (*marg*) Kto w dym wlezie dymem łmierdzi. (–) A ták pocźciwy człowiek y tego dymu/ y tego błotá káźdego łłufłnie by łie przełtrzegáć á omiáćby miał/ czoby mu było nie przyłtoynego *RejZwierc* 91v.

a. *Zabezpieczáć się na przyszłóść, zapewniać sobie cół [ze zdaniem dopełnieniowym] (1) :* To wszykko tam Rzeczpospolita ukazała kancelaryji a przełtrzegájąc się tego, aby z wıełem osob o to kiedy z wıętszem zatrudnieniem czynić nie musiała, poruczili jej tego strzec a łilnowáć *Diar* 73; [A włodziłmirskie, łuckie, bełskie, chełmińskie, brzeskie pańłstwa do dwu łat nienaruszone, przy łitewskich ksiáźęłtach zostawił, albowiem się przełtrzegał, by mu na przeszkodzie nie byli, gdyby się do gruntowania czego łnszego udał. *StryjPoczqł* 259].

4. *Dokłádać starań, uważáć na cół, dbáć o cół; custodire PolAnt [zawsze ze zdaniem dopełnieniowym; w tym z zapowiednikiem: tego (4); (a)by, iżby; z zaprzeczonym orzeczeniem (6)] (8) :* Abowiem to pociechá łełt w káźdey przygodzye/ Gdy łie wıęc łeden dowie o drugiego łzkodzye. A potym łie przełtrzega/ by vchodził tego/ A zowá wıęc tákiego łłcie łzczęłliwego. *RejWiz* 158v; Poznác też to

iáko fie tego przeŝtrzegáć/ áby go [*Boga*] nie gniewáć. *RejPos* 139v; A przeto ty łłowá ŝwięte tego to Páná náłzego [*Nápiŝano ieŝt/ iŝ dom moy dom modlitwy ieŝt wezwan/ á wyŝcie z niego vczynili łotrowŝká iáŝkiniá etc.*] ŝá tu naprzod włpomienione/ ábychmy ŝie vmieli przeŝtrzegáć/ iŝbychmy iemu obudwu tych domow nie zgwałćili á nie plugáwili ŝadnemi wymyŝły ŝwiátá tego/ á nie czynili mu z nich łotrowŝkiey iáŝkinie. *RejPos* 194v, 84v, 119v; Przeŝłte dobrze pámiętyá á vmiey ŝię karáć/ Ludzkimi przygodámi á o to ŝię łtáráć. Byŝ iáko nie doŝwiadczył vpadku moiego/ A nie przyŝedł nań głupie przeŝtrzegay ŝię tego. *CzahTr* C4.

Zwrot: »przeŝtrzegáć ŝię napilniej (*a. z pilnoŝciá*)« [*ŝyŝk zmienny*] (2): A przethoŝ przeŝtrzegayćie ŝie z pilnoŝciá ábyŝcie miłowáli Páná Bogá wáłzego. *BibRadz Ios* 23/11; *WujJudConf* 139v.

5. *Stosowáć ŝię do czegoŝ, poŝtępowáć, zachowywáć ŝię zgodnie z czymŝ* [*czego*] (3) : *RejAp* 125; Táŝke y pocŝciwy cŝłowiek/ [...] niechŝe ŝie łámie á ma vŝtáwicŝná burdę z niecnotámi márnemi ŝwiátá tego/ á niech ie tępi/ niŝczý/ á záciera kędy moŝe/ á s ŝiebie niech inym pięŝny przykłád dawa/ [...] áby ŝie ini táŝke tego przeŝtrzegáli. *RejZwierc* 23v.

Szereg: »i nadŝiewáć ŝię i przeŝtrzegáć« (1): oznaymić im [*Pan zwolennikom*] raczył/ y ná potym wŝytkim wiernym ŝwoim/ tyŝz náuki y tyŝz rozmowy ŝwoie ŝwięte/ ná piŝmiech ku pámiętcie wieczney zołtáwiwŝi/ ábychmy ŝie teŝ thego wŝytkiego y nádzýewáli y przeŝtrzegáli/ co ieŝt tym ŝwięty m ludzýom w oŝobie wiernych wŝytkich iáŝnie znáć dano y opowiedzýano. *RejPos* 316.

6. *Bráć przykłád odŝraszajácy, uczyć ŝię na czyichŝ błędach* [*zawsze w przýsłowiu i nawiázanu do niego*] (4) :

przeŝtrzegáć ŝię z czego (1): Ale gdy piŝmá czytaŝz/ rozwaŝay ŝobie ŝkád maŝz y pociechy w niebeŝpiecŝeńŝtwiech ŝwoich bráć/ á z onych ŝtráŝliwych przygod ktore ŝie nád złoŝciwemi dzýaly iáko ŝie maŝz przeŝtrzegáć/ y iáko ŝie maŝz ŝpráwowáć/ iáko byŝ ich záwŝdy vchodzil/ á iáko byŝ záwŝdy był w obronie á w opiece Páńŝkiej *RejZwierc* 198v.

przeŝtrzegáć ŝię czym (3): KTo chce przećyŝc wŝzak niewadŝy Bo więcz ludŝie barŝo radzy Z cŝudŝych ŝie ŝzkod naprawuiá A cŝo gorŝze odmietuiá A gdzie cŝo leŝŝzego znaiá Przy tym radŝzey zołtawaiá (*marg*) Dobrze ŝie cŝudzemi ŝzkodami przeŝtrzegáć (-) *RejJóz* A3; *HistAlHUNG* A3; *RejPos* 196v.

7. *Obŝerwowáć, badać, bráć za temat rozmyŝláń* (1) :

Zwrot: »przeŝtrzegáć ŝię dobrze [*za czym*]« (1): łtrzeŝ więcz tego ráczy. Byŝ ŝobie lekce nie kłádł ták nieprzyiácielá/ [...] Dokáđ go nie baczyłŝ. Powáŝay go ŝobie/ Pokłádáiąc z pilnoŝciá ná ŝtronie więcz obie. Y przeŝtrzegay ŝię dobrze zá przemyŝłem iego/ Pátrŝ byŝ iáko nie popadł nieŝzcŝeŝcia iákiego. *CzahTr* I3.

Synonimy: 2. *obawáć ŝię, obawiać ŝię*; 3. *chronić ŝię, ochraniać ŝię, wiarowáć ŝię*; 6. *kazać ŝię*.

Formacje wŝpółrdzenne cf STRZEC.

Cf **PRZESTRZEGANIE, PRZESTRZEGANIE SIĘ**